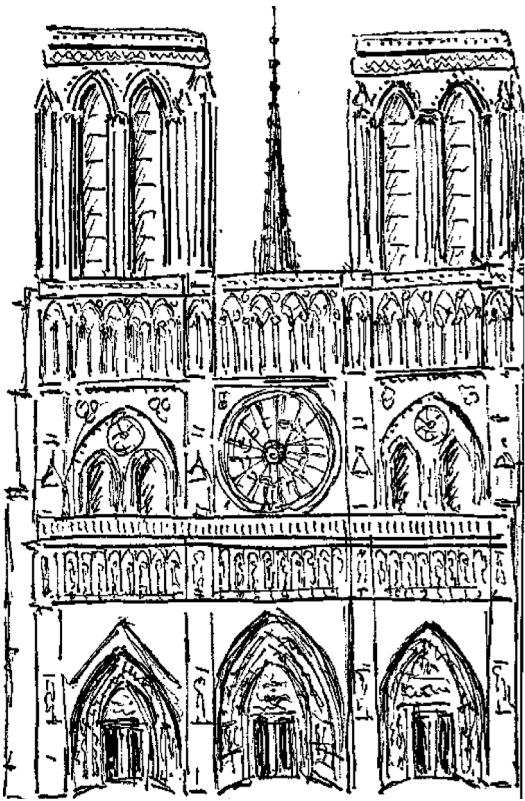

CAPITOLUL I

**în care autorul explică
scopul lucrării sale**

SCOLASTICII AVEAU DREPTATE

Este cunoscut adagiul latin de *gustibus et coloribus non disputandum*. Veșnic actual, el pune, după tradiție, punctul final unor dispute interminabile: despre gusturi și despre culori nu trebuie să se discute. Se afirmă că aceasta este înțelepciune curată. Atunci care este rostul acestei cărți? De ce ne-am angaja în această aventură, dacă din capul locului ea este sortită eșecului? Poate reuși autorul în ciuda oricărei speranțe? Ar însemna să fie presumțios!

Autorul intenționează să-și prezinte apărarea.

Dar mai întâi acest lucru:

Pe vremea când scolasticii¹ formulau acest adagiu, el era cât se poate de rezonabil. Aceasta este epoca credinței. Lumea cunoaște o mare unitate spirituală și aceasta se

¹ Reprezentanții sistemului filozofic oficial, predat în școlile din țările Europei medievale dominate de catolicism. Scopul fundamental urmărit de scolastică a fost utilizarea filozofiei în vederea argumentării, apărării și sistematizării dogmelor religioase ale catolicismului, filozofia devenind astfel o „slujnică” a teologiei. (n.tr.)

traduce, în arte, printr-o egală unitate de stil. Că stilul romanic lunecă în cel gotic, nu are nicio importanță. Trebuie să ne ferim de specialiștii care împart istoria artei în epoci prea distincte. Evul Mediu nu oferă deloc prilejul unei asemenea împărțeli. Un stil evoluează pentru că este expresia vie a unei comunități, dar nu există nicio soluție de continuitate. Atunci, despre ce se poate discuta? Despre calitățile catedralelor din Vézelay² sau din Mainz³, în ceea ce privește stilul romanic, sau ale celor din Amiens⁴, sau Reims⁵, în ceea ce privește stilul gotic? Ar fi inutil; fiecare putea judeca după gustul său și cine s-ar gândi să tăgăduiască, indiferent cui, dreptul de a-și manifesta preferințele? Și asta nu-i totul. De când noi am inventat istoria artelor, compartimentările s-au înmulțit mult. De fapt, nu există decât o singură arhitectură a Evului Mediu, care a evoluat de la formele ei primitive, botezate de Alceste de Caumont⁶ stil romanic la începutul secolului al XIX-lea, până la îndrăznelile stilului ogival, pe care Vasari l-a denumit gotic într-un sens

² Catedrala Sf. Magdalena din Vézelay, în sudul Burgundiei (Franța), unde se află sediul ordinului călugăresc Sf. Bernard. (n.tr.)

³ Catedrala din Mainz, de proporții mai mici însă decât Domul din Speyer. (n.tr.)

⁴ Catedrală de proporții uriașe (Franța), datând din secolul al XIII-lea. (n.tr.)

⁵ Catedrală unde se încoronau regii Franței, datând din secolul al XIII-lea, ea este considerată, pe bun temei, drept una dintre cele mai renumite biserici gotice. (n.tr.)

⁶ Arheolog francez (1802-1873), fondatorul științei arheologice în Franța. (n.tr.)

cu totul peiorativ⁷ („Artiștii de seamă nu le mai folosesc ba chiar fug de ele, socotindu-le monstruoase și barbare, necorespunzătoare cu niciunul din ordine”). Dar contemporanii, este cert, nu și-au dat seama de deosebiri, care nu par fundamentale decât o dată cu trecerea timpului. Naosul catedralelor cu o boltă în formă de leagăn, prevestește, ace-luia care știe să vadă, arcul frânt al catedralei gotice și, cu toată opoziția orizontalism-ver-ticalism, care caracterizează ambele stiluri la apogeul lor, se găsesc numeroase edificii unde cele două tendințe se împletesc fră-țește.

În ceea ce privește culorile, constatările sunt aceleași. Pictorii nu se deosebeau decât prin nuanțe imperceptibile, care constituie pasiunea specialiștilor înverșunați să dis-cearnă ceea ce se dovedește pur și simplu nediscernabil. Exemple? După ce a fost pre-cizat și dovedit, cu respectivele mărturii, în mai multe opere erudite, aportul ce revenea fiecăruia din frații Van Eyck, în polipticul *Mielul Sfânt*⁸, s-a găsit cineva să nege, cu

⁷ Pentru Vasari, ca și pentru toți cei care au folosit denumirea de „gotic”, „gotic” însemna „bar-bar”. Denumirea exprimă convingerea oamenilor de după Renaștere că numai arhitectura derivată din concepția artiștilor lumii vechi este logică și armonioasă. (n.tr.)

⁸ Poliptic alcătuit din zece panouri interi-oare și opt panouri exterioare, terminat în 1432. Lucrarea, care se află în biserica Saint Bavon din Gand (Belgia), stârnește și acum aceeași admira-ție și același respect ca acum trei secole și jumă-tate. Ea a suferit în cursul anilor toate vicisitudinile posibile: diverse restaurări, distrugeri parțiale,

sânge rece, existența lui Hubert⁹, dar alți specialiști s-au alăturat acestei păreri distructive. Astfel Memling¹⁰ apărea nu de mult sub numele de Antonello da Messina și un Nuno Gonçalves se aseamănă atât de mult cu Jan van Eyck, încât numai pielea oacheșă a modelelor sale portugheze ne împiedică să-l confundăm cu rivalul său flamand. Acestea sunt câteva exemple printre alte mii, privind războiul necruțător pe care îl poartă specialiștii între ei, în ceea ce privește identificarea unui tablou și atribuirea lui aceluia care l-a pictat cu adevărat, dar contemporanii, aceia care au asistat la nașterea acestor opere, n-au avut astfel de preocupări. Lor le plăcea, ca fiecăruia dintre noi, cutare culoare mai mult decât alta și aceste preferințe puteau să se manifeste în voie, fără a da naștere unor controverse.

vânzare, furt, incendiu și, în sfârșit, exodul din timpul lui Napoleon I și al celor două războaie mondiale. (n.tr.)

⁹ Se vorbește, în mod obișnuit, de Van Eyck. În realitate, acest nume aparține celor doi frați Van Eyck: Jan și Hubert. Pe polipticul *Adorarea mielului sfânt* se menționează în versuri latine că el a fost început de Hubert van Eyck și terminat de fratele său Jan. Cunoscut și sub numele de Ubrechts, Hubert a murit la 18 septembrie 1462, fiind înmormântat în biserica Saint-Bavon din Gand, unde nu mai există mormântul lui, ci doar o copie a pietrei funerare, datând din secolul al XVI-lea. (n.tr.)

¹⁰ Hans Memlinc (c. 1433-1494), pictor flamand, supranumit „Fra Angelico al Nordului”, datorită suavității figurilor din lucrările cu subiect religios. (n.tr.)

Problema se poate rezuma, constatând că Evul Mediu cunoaște diversitatea în unitate. Adagiul scolasticilor era deci pe deplin justificat.

DOMNIA HAOSULUI

Astăzi domnește haosul. El a început în secolul al XIX-lea, sub influența acelei revoluții industriale, despre care istoricii, pasionați de povești glorioase, nici nu pomenesc. Și, totuși, ea este tot atât de importantă pe planul vieții cotidiene ca și Revoluția franceză pentru drepturile politice. Ea a introdus mașinismul, cu tot ceea ce acest cuvânt implică în materie de noutăți răscolitoare. Uităm prea ușor că aburul, gazul și electricitatea, aceste invenții de la sfârșitul secolului trecut, au numeroase aplicații care schimbă radical formele de existență ale oamenilor. Ritmul vieții lor se accelerează și se va accelera mereu. Blazat în această privință, omul secolului XX acceptă fără nicio emoție cifre fantastice care scapă înțelegerii sale. Dar, în secolul al XIX-lea, totul este nou. Calea ferată, de pildă, nu s-a impus fără greutate. La afirmația lui Stephenson¹¹ că este în stare să construiască o locomotivă, putând parcurge într-o oră 20

¹¹ George Stephenson (1781-1848), inginer de mine și inventator englez, constructorul primei locomotive cu aburi (1814). În 1825, a realizat prima locomotivă folosită la remorcarea unui tren de persoane pe linia Stakton-Darlington. Principala lui realizare o constituie locomotiva „Racheta”, folosită pentru transportul feroviar permanent, începând din 1829, pe linia Liverpool-Manchester, proiectată tot de el. (n.tr.)

de mile engleze, „Quarterly Review” ripostă: „Ce poate fi mai ridicol și mai naiv, decât să promiți că vei construi o locomotivă care să meargă de două ori mai repede decât un poștalion!” Iar în Camera Comunelor un deputat crezu că deține argumentul zdrobitor întrebând pe inventator: „Să presupunem că una din locomotivele dumneavoastră ar înainta cu o viteză de 9 până la 10 mile pe oră și că o vacă ar apărea pe linie, nu s-ar produce o situație fatală?” „Fatală desigur, răspunde Stephenson, dar pentru vacă”. Și până la urmă calea ferată a triumfat.

Se cunosc părerile lui Victor Hugo, prietenul entuziast al progresului: „Viteza este uluitoare. Florile de pe marginea drumului nu mai sunt flori, sunt pete sau mai degrabă dungii, grânelor sunt clăi mari de păr, galbene, lucernele sunt împletituri lungi, verzi; orașele, clopotnițele și copacii dănuiesc și se amestecă nebunește la orizont; din când în când, o umbră, o formă, un spectru în picioare apare și dispare ca fulgerul nu departe de ușă, este un cantonier care, după obicei, prezintă militărește arma pentru onor trenului”. Crezi că visezi. Și cu toate acestea, reacția poetului este normală: până atunci, ritmul vieții nu se schimbase. Când Napoleon pornise în campania din Rusia, înaintarea sa nu se deosebea de aceea a lui Alexandru, ducându-și falangele sale până la Indus. Galopul unui cal era cea mai mare viteză rezervată omului. Mașina pornește bătălia împotriva timpului.

Acestei bătălii i se mai adaugă alta, la fel de importantă, intenționând să înlocuiască pe meseriaș, nu cum ni se dau explicații uneori, într-un fel idilic, pentru a ușura

munca omului – această problemă se va pune cu adevărat abia în secolul al XX-lea, cu ajutorul automatizării –, ci pentru a permite o producție masivă care, desfăcută la un preț de nimic, va da naștere unor averi uriașe. Este domnia mărfurilor de duzină.

Aici atingem nodul problemei.

De la instaurarea mașinismului, gustul este nu numai jignit, în diferite sectoare, dar într-unele dintre ele pare atât de compromis, încât te întrebi cum o vei scoate la capăt.

Autorul nu se consideră un vraci, dar crede că este cu putință, în numeroase cazuri, să se evite multe greșeli. Cea mai mare parte a oamenilor acceptă ceea ce li se prezintă, fără să reflecteze la anumite norme, ignorând însăși existența acestora.

Se poate replica, desigur, că gustul este o chestiune personală și nimic nu este mai exact, dar nu este mai puțin adevărat că el poate fi ameliorat, rafinat. Autorul crede că există reguli pentru a ajunge la acest rezultat.

Iată scopul cărții de față...

VARIAȚIUNI DESPRE GUST

Dar mai întâi, ce este gustul? „*Acest instinct necugetat, orb și divin care se numește gust*”, cum spune Taine¹². După Vauvenargues¹³: „*Gustul este aptitudinea de a*

¹² Hippolyte Adolphe Taine (1828-1893), critic literar, istoric al literaturii și gânditor francez, membru al Academiei Franceze, promotor al pozitivismului scientist în filozofie. (n.tr.)

¹³ Luc de Clapier, marchiz de Vauvenargues (1715-1747), moralist francez, autorul unei culegeri de *Maxime* în care manifestă un optimism plin de încredere în om și pasiunile sale. (n.tr.)

CUPRINS

CAPITOLUL I

în care autorul explică
scopul lucrării sale..... 5

CAPITOLUL II

tratând despre constructori
și ordonatori de cetăți și peisaje.....27

CAPITOLUL III

în care se vorbește despre monumente
și alte ornamente ale locurilor publice....47

CAPITOLUL IV

consacrat în special altor accesorii
care împodobesc drumurile publice61

CAPITOLUL V

în care se tratează despre o mare putere
a timpurilor moderne: Publicitatea.....73

CAPITOLUL VI

în care se vorbește despre decorarea
interioară și îndeosebi despre mobilier85

CAPITOLUL VII

care îl continuă pe cel precedent
și se ocupă mai ales de mobilă.....99

CAPITOLUL VIII	
care este consacrat peretelui și diferitelor feluri de a-l îmbrăca	115
CAPITOLUL IX	
unde sunt trecute în revistă diferite elemente complementare ale interiorului.....	137
CAPITOLUL X	
care tratează despre accesoriile mesei	157
CAPITOLUL XI	
consacrat în întregime unui accesoriu foarte incomod: bibeloul....	169
CAPITOLUL XII	
în care se vorbește despre spectacole, despre ceremonii și despre sărbători, a și despre arta religioasă.....	185
CAPITOLUL XIII	
care tratează despre podoabe și mai ales despre bijuterii	207
CAPITOLUL XIV	
dedicat în întregime modei.....	221
CAPITOLUL XV	
care tratează despre artele firului, ale țesutului și ale împletiturii.....	239
CAPITOLUL XVI	
consacrat artelor focului	253
CAPITOLUL XVII	
unde se vorbește numai despre lucrări imprimate	265
CAPITOLUL XVIII	
consacrat florei, faunei și unei curioase specii omenești, colecționarul	279
CAPITOLUL XIX	
care este consacrat unui vechi vis al oamenilor: Frumusețea.....	297